

Зливков В.Л., Лукомська С.О. Особистісна автономія у контексті автентичності особистості / В.Л. Зливков, С.О. Лукомська // Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Суми 18-19 лютого 2016 р.) – Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. – С. 49-52.

УДК 159.9.378

Зливков Валерій Лаврентійович

к. психол. наук, доцент

Інститут психології імені

Г.С. Костюка НАПН України

(м. Київ)

Лукомська Світлана Олексіївна

к. психол. наук

Інститут психології імені

Г.С. Костюка НАПН України

(м. Київ)

ОСОБИСТІСНА АВТОНОМІЯ У КОНТЕКСТІ АВТЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. Проаналізовано зв'язок особистісної автономії та автентичності, визначено, що оптимістичний атрибутивний стиль діяльності, впевненість у власних силах, соціальна сміливість характеризують автентичну особистість.

Ключові слова: автентичність, автономія, особистість, самодетермінація.

Сучасне суспільства має потребу у пошуках шляхів створення сприятливих умов для максимального розвитку особистості, ефективності її життєвого шляху. Натепер соціальна ситуація визначається з одного боку, повністю зруйнованими традиціями та соціальними регуляторами, що діяли ще у недалекому минулому, а з іншого – людина, позбавлена звичної регуляції ззовні та внутрішніх опор та перебуває у ситуації екзистенційного та ідеологічного вакууму, що спонукає її до необхідності пошуку опори у собі, до того, щоб самій направляти та регулювати власне життя. Тобто, необхідність самостійного вибору, наявність внутрішніх критеріїв оцінки, дій у відповідності до власних психологічних

особливостей – тобто необхідність набуття особистістю автономії – виступає на перший план.

Дотичним до особистісної автономії є поняття «автентичність», яке в екзистенціальній психології пов'язано з проблемами самовизначення та самоконституювання людини, зумовленості зроблених нею виборів і можливості володіти власним буттям. Важливим критерієм автентичності є її суб'єктивність, тобто неможливість повної об'єктивації досвіду автентичності, який, як будь-яка форма досвіду, носить риси інтегрального феномена, що включає раціональні і чуттєво-емоційні складові [1].

Ідея особистісної автономії без конкретного виділення цього поняття може бути знайдена в роботах авторів різних напрямків психології: в принципі оволодіння своїми мотивами (Л.Виготський), в процесі взаємовизначення людини зі світом (С. Рубінштейн), у здійсненні вчинку (М. Бахтін), в активному і усвідомленому утвєдженні людської особистості у діяльності (О. Леонт'єв), у здійсненні особистісного вибору (О.Асмолов), у принципі позитивної свободи для самотворення, у необхідності вибору між мотивами (Е.Василюк), у прояві надситуативної активності (А. Петровський), в понятті іманентної детермінації (І.Дорфман). Проблему автономії можна виявити в гуманістичній психології і у авторів, які дотримуються близьких до неї поглядів: у понятті позитивної свободи і продуктивної активності (Е.Фромм), а також її зв'язку із психічним здоров'ям (Р.Мей), в самоденцентрації (В.Франкл) і повноцінному функціонуванні людини (К. Роджерс), і метамотивації (А.Маслоу).

На думку Д.Леонт'єва, автономія виступає найбільш із базових психологічних потреб і виявляється в процесі вибору і ухвалення рішень. Проте автономія представляється неоднорідним конструктом, виділяють її реактивну і рефлексію форми, які виявляються в різних, почасти протилежних поведінкових патернах. Реактивна автономія виявляється в опорі обмеженням, контролю, запереченні порад і допомоги оточуючих, підкресленні самостійності, незалежності і відособленості. Рефлексивна автономія

виявляється у відчутті автентичності, свободі вибору, відповідальності і залученості в групову діяльність [2].

У емпіричному дослідженні ми визначили особливості вираженості автентичності при різних каузальних атрибуціях і вираженості стресостійкості. Для вивчення вираженості автономії ми використали методику «Внутрішня мотивація» (питальник каузальних орієнтації Е. Десі і Р. Райана). Для визначення рівня автентичності використано «Шкалу автентичності» (А.М. Wood, Р.А. Linley, J. Maltby, М. Baliousis, S. Joseph, 2008, а адаптації С.Нартової-Бочавер і В.Бардадімова, 2012) [3]. Згідно із даною методикою, автентичність є найсильнішим фактором, що визначає рівень суб'єктивної задоволеності життям. У контексті дослідження нами перекладено та апробовано методику вимірювання психологічної пружності Connor–Davidson Resilience Scale (CD-RISC, 2007), яка визначається як процес адаптації особистості до сильних стресових умов, що змінюється із набуттям людиною життєвого, у тому числі й травматичного досвіду.

Отже, досліджувані із зовнішнім видом контролю (чоловіки – 19,23%, жінки – 23,07%) характеризуються пасивною суб'єктною позицією щодо власного життя. Значною мірою вони покладаються в організації значущих подій на референтних інших, саме тому в них високі домагання та вимогливість до них і низький рівень усвідомлення власної відповідальності за результати своєї діяльності. Досліджувані із даним типом саморегуляції керуються в організації власної діяльності засвоєними інтроектованими нормами та установками від референтних дорослих, проявляє емоційну залежність від них, мають завищені вимоги до себе й до інших. У досліджуваних із зовнішнім видом контролю спостерігається низький рівень психологічної пружності (12,6) і автентичності (автентичність самовиразу – 22,1; необмеженість іншими – 11,3; самоприйняття – 20,1).

Досліджувані із автономним внутрішнім контролем (чоловіки – 15,38%, жінки – 17,30%) керуються власнообраними засвоєними зразками поведінки. Вони чутливі до схвальних оцінок від референтних осіб, проявляють ініціативу

та впевненість у собі при виконанні діяльності. Автономний тип з переважаючим власним спонуканням характеризує досліджуваних як відповідальних і самоорганізованих, ініціативних та активних у прийнятті важливих рішень свого життя, схильних до креативного розв'язання життєвих проблем. Виявлено високий рівень психологічної пружності (38,4) і високий рівень автентичності (автентичність самовиразу – 30,4; необмеженість іншими – 34,9; самоприйняття – 28,6).

Досліджувані із безособовим внутрішнім контролем (чоловіки – 13,46%, жінки – 11,53%) орієнтуються переважно на суспільно прийняті стереотипи, будуючи певною мірою залежними від них. Їхня поведінка виявляється у прагненні зробити висновок на підставі обмеженої інформації, це значною мірою полегшує життя досліджуваних, дозволяючи усі події приписати зовнішнім обставинам або проявам долі. При цьому такі особи не відчувають себе автономними і здатними самостійно приймати рішення. У них спостерігається низький рівень психологічної пружності (10,1) і автентичності, при цьому вираженим є така складова автентичності як самоприйняття (30,2) та спостерігаються низькі показники за автентичністю самовиразу – 12,5 й особливо – необмеженістю іншими – 4,2. Проведений кореляційний аналіз дозволяє характеризувати автентичних особистостей як таких, що мають високий рівень автономного внутрішнього контролю й високий рівень психологічної пружності, натомість автентичність самовиразу і високий рівень самоприйняття статистично значуще пов'язані із безособовим внутрішнім контролем, низьким рівнем психологічної пружності й загальним низьким рівнем автентичності, зумовленим високими показниками за показником необмеженості іншими. Низькі показники усіх складових автентичності спостерігаються при зовнішньому виді каузальних орієнтацій і низькій психологічній пружності.

Отже, особистісна автономія – це механізм саморегуляції і самодетермінації, що реалізується як усвідомлений вибір особистістю способу дій, обумовленого як внутрішніми спонуками, так і умовами довкілля. Набуття

автономії є результатом сформованої ідентичності, а у проблемних ситуаціях, коли необхідно самостійно зробити вибір, орієнтуючись на власні пріоритети та цінності, особистісна автономія тісно пов'язана із автентичністю. Автентичні стосунки є соціальними інтеракціями, що полягають у відкритості при спілкуванні з іншими людьми, відсутності бажання справити на них гарне враження чи маніпулювати ними. Соціальні аспекти автентичності можуть бути краще розкриті і пояснені через дослідження їх зв'язків з такими індивідуально-груповими станами, як конгруентність, депривація, інтернальність / екстернальність, оптимізм / песимізм, депресивність та ін.

За результатами дослідження виявлено, що автентичні особистості характеризуються високими рівнями автономного внутрішнього контролю та психологічної пружності. Низькі показники всіх складових автентичності спостерігаються при зовнішніх каузальних атрибуціях і низькій психологічній пружності.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягають у з'ясуванні зв'язків характеристик автентичної особистості з іншими її психологічними рисами та властивостями.

Література

1. Арчакова Т.О. Жизнестойкость против факторов риска [Электронный ресурс] / Т.О. Арчакова // Электронный сборник статей PsyJournals. 2009. N1. URL: <http://psyjournals.ru/issues>
2. Корчікова І. Діалектика особистісної автономії та ідентичності у процесі соціалізації / І. Корчікова // Проблеми загальної і педагогічної психології. – 2010. – Т.ХІІ. – Ч1. – С.285- 294
3. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. – М.: Смысл, 2003. – 487 с.